

HERMAN HEIJERMANS Jr. †

Met Heijermans stierf een kunstenaar van veel naam, en „naam” kan hier gerust goeddeels gelijkwaardig worden genomen met „roem.”

In alle talen van de groote natiën der wereld is hem na zijn verscheiden lof toegebracht; en buiten de grenzen van ons kleine vaderland werden zijn werken vertaald en zijn stukken opgevoerd, — hij was een der weinigen, die met een goed Hollandschen naam internationale vermaardheid verkregen.

Zijn richting was zeer zeker de onze niet.

Zijn idealen deelen wij niet; zijn levensbeschouwing staat diametraal tegen de onze over; juist door zijn groote geestesgaven, moeten wij vreezen, zal hij nog ná zijn dood in veler harten aanblazen dat onzalige revolutionaire vuur, dat in 't eind verteren moet, wie 't in zijn boezem draagt, en in 't algemeen genomen, met name gezegd van die werken, waarin zijn opstandige ziel zich het felst heeft uitgeleefd, lezen wij die werken niet en vermeien ons niet in 't geen hij schreef voor het tooneel.

Doch dit neemt niet weg, dat we ook bij de doodsbaar van dezen „revolutionair,” die voor de zegepraal der revolutie in de harten honderdmaal méér heeft gedaan, dan bijvoorbeeld een Wijnkoop doet voor die zegepraal op de straat, — tòch eerbiedig 't hoofd ontblooten.

Ja, éerst voor de majesteit van den dood;

Maar dan ook voor de grootheid van den doode, want in meer dan één opzicht is Heijermans gróót geweest, als schrijver, ja! maar ook als mensch. En zelfs wanneer, of liever juist omdat we zijn werk, getoetst aan de beginselen der Heilige Schrift, verderfelijck achten, hebben we eerlijck te erkennen, dat in hem een man van betekenis is heengegaan.

Eerbied hebben we voor den moed-des-lijdens, waarvan de bladen ons iets hebben gemeld. En beklagende de geestelijke armoede van den man, die in zijn strijd tegen het „Noodlot,” als hij zelf aan een zijner vrienden schreef, moest ondergaan en daarbij niet tot Trooster en Helper hebben kón Hem, die in al onze benauwdheden mede is benauwd geweest, hebben we grooten eerbied voor den moed, waarmee hij den gruwzamen strijd tegen den Dood gestreden heeft.

Meer nog echter letten we op zijn leven.

Heijermans is in armoede begonnen, hij heeft er meermalen in zijn stukken en schetsen met bitteren humor, ook wel met een gullen lach gewag van gemaakt, en hij is in diepe armoede gestorven, 't kan gerust gezegd worden, waar 't ieder in de bladen lezen kon.

De laatste maanden was 't werken onmogelijck, — de pijn was zoo hevig, dat hij zijn gedachten niet meer behoorlijck op zijn werk concentreeren kon!

Doch zoolang hij kón en met name sinds hij in 't jaar van '23 weer uitsluitend schrijver werd, heeft hij soms dubbele „acht” uur in 't etmaal gewerkt, en 't is toch wel tragisch, dat de man, wiens stukken zoowel in Sovjet-Rusland als in Amerika werden gespeeld, schrijven moest in een popperig zolderkamertje, dat vriendenhand hem had toebereid, doch waar hij „aan een soort aanrecht” werken moest en twee ruwe, losse planken voor zijn manuscripten had!

't Was, zegt men, mee zijn eigen schuld.

Hij had nooit tooneel-directeur moeten zijn . . .

Het kan best waar zijn; 'k wil eerlijck erkennen, dat ik dáárover niet oordeelen kan, en ook weet ik, dat in den regel de literator nu juist niet de handigste zakenman is.

Zelfs kán het zijn, 'k weet er niets van, stel alléén de mogelijkheid, dat Heijermans illusiën heeft gehad, dat hij zich langs dezen weg een onafhankelijck bestaan óf ten minste een niet ganschelijck zwartbewolkten ouden dag zou kunnen verwerven. —

Al ware het zoo, 't zou niet berispelijck zijn in zichzelf, want de mensch zal leven van en uit het werk zijner handen.

Doch hier wil ik den nadruk op leggen, — de „Tribune” heeft het juist gezien: Heijermans' natuur was revolutionair en omdat hij die niet wilde verkrachten, omdat hij zijn volk, met name zijn proletariërs-volk het beste wilde geven wat hij naar zijn — geheel verwaasde — meening geven kón, daarom is hij in zijn litterarisch beste werken altijd geweest de profeet van het revolutionaire sentiment en daarom was Heijermans nu eenmaal bij de „betere standen,” al werd hij bij jubilea onder de bloemen bedolven, niet erg gezien.

Als hij anders had gewild; als hij wat meer „wijs” bij de luiden en „revolutionair” om een hoekje had willen zijn, dan zou zélf in Nederland een man als hij in een — „bescheiden!” — villaatje bij Arnhem gestorven zijn en zou er wel een behoorlijck lijfrente op 't hoofd zijner kinderen staan, — waar nu, als het zich niet weergaloos blameeren wil, het revolutionaire volk voor zorgen zal, voor welks „heil,” gelijk hij het zag, Heijermans zijn kunst en zijn leven heeft veil gehad.

Maar nu kom ik dan ook aan de slotvraag toe, — die álles beheerscht en die wij van ons standpunt stellen mógen en móéten, omdat we eerst hebben getoond, dat we den gestorvene waarlijck niet minder groot wilden maken, dan hij wás; de vraag: Maar wat vrucht heeft nu deze man op al zijn arbeid, dien hij gearbeid heeft onder de zon?

Er is vrucht, voorzeker. Maar de vraag is, of zij begerlijck is. Of zij de menschheid verrijckt, — óf verarmt? Of zij haar heil brengt, — óf verder!

Heijermans heeft in het werk zijner handen geloofd . . . maar was er grond voor dat geloof? en alweer: wat zijn er de vruchten van geweest; welke zullen die zijn in de vele jaren, dat zijn werk na hem leven zal?

Nu zal ik zwijgen van het werk zijner jeugd; wie met dat werk bekend is, begrijpt mij wel, — ik neem Heijermans in zijn volle, rijpe mannelijck kracht, en dan heeft hij in zijn beste werken, als hij niet spelender- en schertsenderwijs gaf wat in strekking weinig uitkwam boven amusements-literatuur, maar als hij zijn gansche ziel legde in zijn werk, aan zijn proletariërs-volk, gedreven door zijn groote liefde voor dat volk, gebracht het „Evangelie van den Haat,” — ik neem den term, die in zijn eigen geestelijck milieu dezer dagen zoal niet uitgedacht, dan toch naar voren gebracht werd.

Natuurlijck moet hier meer van gezegd.

Ook „het” Evangelie, ons Evangelie, het Evangelie der zaligheid, spreekt niet enkel van Liefde, maar ook wel degelijck van Haat . . . edoch, zie nu de groote, bodemlooze kloof: de haat, dien de Heiland predikt, keert zich niet tegen één bepaalde misdaad of een reeks van misstanden; niet tegen het „kapitalisme” ook; niet tegen toestanden of omstandigheden, maar tegen „de” zonde in haar vollen omvang, welke niet op de mestvaalt van wèlk „isme” ook ontluikt, maar in het van nature tot alle kwaad geneigde menschenhart.

Jezus predikt dan ook het heil der verzoening met God.

Dezes schrijvers werk, 't geluk langs den weg van Revolutie en dan dóór den mensch.

Jezus brengt eeuwigen vrede in de ziel: het valsehe Evangelie brandt den háát in het hart, en altijd meer heeft de geschiedenis geleerd, dat als de voorwerpen van dien haat verdeldg zijn, de haters elkáár verteren.

Christus' Evangelie prikkelt tot zendingswerk, zelfs met gevaar des levens, om anderen rijk te maken met den schat, dien men zelf bezit, — dat van den Haat doet den boozen toorn aanvlammen en prikkelt tot Revolutiewerk, waarbij misschien de literator de handen van ontzetting ineen zou slaan over wat de demon doet, dien hij zelf opgeroepen heeft.

Heijermans heeft naar zijn „geloof” het beste gezocht voor zijn volk, maar 't was een geloof zonder God, in den mensch.

P. BR.

